

при формуванні договірних цін з капітальному будівництві витрати на ризики.

Слід зазначити, що залучення іноземного капіталу для інвестування виступає одним із його суттєвих джерел. Для підвищення його інвестиційної активності доцільно:

- розробити порядок залучення приватних інвесторів до фінансування пріоритетних проектів спільне з муніципальними органами влади під їх гарантію;

- при організації інвестиційної діяльності забезпечити залучення коштів як державних, так і приватних осіб виключно на конкурсних засадах;

- створити комплексну програму страхування інвестицій, яка б включала не тільки зобов'язання і гарантії українського уряду, а й активізацію співпраці з іноземними державними органами тих країн, які здійснюють капіталовкладення в українську економіку шляхом укладення угод про взаємний захист капіталовкладень

УДК 338.439:664:477.72

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ю.В.УШКАРЕНКО – аспірант, Херсонський ДАУ

Харчова промисловість займає провідне місце у структурі господарського комплексу Херсонської області. В останній час на неї припадає 35,2% промислового виробництва. Визначальним чинником, який сприяє ефективному та випереджаючому розвитку галузі, є сільськогосподарська спеціалізація області у загальнодержавному поділі праці. Рівень землезабезпеченості в розрахунку на одного жителя області становить 1,6 га сільгоспугідь та 1,4 га ріллі, що у 2,0-2,2 рази перевищує середньодержавні показники. Основні виробничі фонди сільського господарства досягають 44,8% у їх загальній господарській вартості.

Спеціалізація сільського господарства визначає структуру та розміщення переробних галузей. Рослинництво спеціалізується на виробництві зернових, соняшнику, овочівництві, садівництві, виноградарстві. При цьому в останні роки для нього характерні значні структурні зрушення. Так, у 1999 р. порівняно з 1996 р. посівні площі під зерновими і зернобобовими культурами скоротилися майже у 4,0 рази і зросли під кукурудзою, гречкою, рисом, а також соняшником (у 1,6 разів), соєю (у 5,0 разів), овочами (в 1,3 рази).

Це сприяє задоволенню попиту на споживчому ринку, а також переробних галузей на круп'яні культури, сою, соняшник, овочі. Мають тенденцію до скорочення посівні площі під кормовими культурами (у 1,8 разів).

Значною сировинною базою володіє плодоовочепереробна галузь. Площі під садами та виноградниками на Херсонщині є одними з найзначніших в Україні (3,6% республіканських насаджень). При цьому урожайність садів у 2,1 рази перевищує середню по країні, а виноградників – у 1,3 рази. Значно менші можливості сировинного забезпечення мають переробні галузі тваринницького циклу. У порівнянні з 1996 р. у 2000 р. поголів'я великої рогатої худоби скоротилося у 2,3, корів – у 1,9, свиней – у 2,1, овець і кіз – у 4,7 разів. Таким чином, спеціалізація сільського господарства визначальним чином вплинула на спеціалізацію та галузеву структуру переробної промисловості, яку формують, насамперед, плодоовочеконсервна (24,2% загального обсягу продукції); хлібопекарна (16,9%); м'ясо- і молокопереробна (по 15,9%); виноробна (15,5%) галузі.

У структурі харчової промисловості Херсонської області виділяється 12 основних галузей. За рівнем ефективності розвитку їх можна об'єднати у 3 групи:

1. Група провідних галузей спеціалізації державного та міжобласного масштабу. Складають плодоовочеконсервна; хлібопекарна; м'ясна та маслосиробна і молочна; виноробна; кондитерська. На вказані 6 галузей у 1999 р. припадало 94,6% загального обсягу виробництва продукції харчування; 87,9% промислововиробничого персоналу; 75,8% загальної кількості підприємств.

2. Основні галузі (спеціалізація обласного та міжобласного значення) – макаронна, олійна, рибна. Зосереджують 4,7% загального обсягу виробництва продукції; 10,0% промислововиробничого персоналу; 22,7% кількості переробних підприємств.

3. Допоміжні галузі (місцевого значення) – крохмале-патокова, соляна, спиртова, виробництво безалкогольних напоїв, пивоварна. Вони зосереджують виробництво тільки 0,7% промислової продукції; 2,1% кількості зайнятих; 1,5% кількості підприємств. Здійснене групування дозволяє проводити диференційовану політику забезпечення ефективного розвитку переробних галузей з урахуванням їх значення, ресурсного забезпечення, тенденцій розвитку наявних резервів, попиту на відповідну продукцію; ступеня освоєння внутрішньообласного, загальнодержавного та міждержавного ринків.

Відзначимо, що в останнє десятиріччя для структури харчової промисловості характерні позитивні зрушення у напрямку підви-

щення ролі провідних галузей (табл. 1). Це свідчить про ефективне використання наявного ресурсно-сировинного потенціалу.

Таблиця 1 – Виробництво найважливіших видів продукції харчової промисловості (тис. т)

Продукти харчування	Роки					
	1990	1995	1996	1997	1998	1999
М'ясо (включаючи субпродукти 1 категорії)	116,2	30,6	20,9	14,7	9,8	8,2
Ковбасні вироби	21,2	6,8	4,8	3,6	1,7	1,5
М'ясні напівфабрикати	7,0	0,4	0,2	0,2	0,06	0,06
Тваринне масло	21,9	9,2	5,9	3,7	3,4	2,9
Продукція з незбираного молока (у перерахунку на молоко)	125,0	49,6	24,7	22,5	17,0	9,6
Сири жирні	7,6	3,1	2,8	2,5	3,5	2,9
Олія	8,1	15,7	14,0	11,1	12,5	15,4
Консерви, млн. умовних банок	306,0	109,4	66,4	57,7	154,4	149,0
у тому числі плодоовочеві	291,2	103,9	59,0	51,3	149,1	143,7
Борошно	162,7	166,1	173,3	182,3	214,8	145,5
Хліб та хлібобулочні вироби	137,5	115,1	102,4	99,7	87,7	82,1
Крупи	81,7	32,3	26,4	21,6	27,2	21,4
Кондитерські вироби	29,5	5,5	6,0	7,5	7,8	7,8
Макаронні вироби	13,6	5,4	5,8	5,0	5,0	4,5
Алкогольні напої, тис. дал.	4566	496	210	193	206	552
Мінеральні води, тис. дал.	1140	225	203	224	311	318
Сіль (видобуток)	42,6	19,9	29,1	-	24,9	10,2

Так, Херсонська область забезпечує 12,6% виробництва плодоовочеконсервної продукції України та 40,1% - Південного економічного регіону; сирів жирних (відповідно 5,5 і 37,7%); тваринного масла (2,7 і 25,7%); м'ясних та ковбасних виробів (2,9 і 31,3%). У Південному регіоні область виділяється також виробництвом кондитерських виробів (19,1%), олії (18,7%), продукції з незбираного молока (10,6%). Разом з тим найбільший спад в обсягах виробництва допустили галузі з переробки тваринницької продукції (у 2,5-2,9 разів). На рівні попередніх значень залишилося виробництво сирів жирних, борошна, хліба, макаронів. У 1,5-2,5 разів збільшилося виробництво безалкогольних напоїв, мінеральних вод, консервів, олії (на 10,0%); кондитерських виробів (на 30,0%).

Важливим показником ефективного розвитку харчової промисловості є середньодушове виробництво продукції. За цим показником на Херсонщині виробляється на 20,2% менше м'яса; у 2,7 разів – ковбасних виробів, м'ясних напівфабрикатів – у 6,0 разів; продукції з незбираного молока – у 1,8 разів; кондитерських ви-

бів – в 1,6 разів. Натомість перевищують середньодушові республіканські показники виробництва сирів жирних – у 2,2; консервів – у 5,1, у т.ч. плодоовочевих – у 6,8; борошна – у 1,8; хлібобулочних виробів – в 1,3; круп – у 2,5 разів; масла тваринного – на 10,0%; олії – на 7,8%. Саме ця продукція може формувати зовнішньообласні продовольчі потоки; поповнювати загальнодержавні продовольчі фонди. Незважаючи на такі досить високі показники розвитку, його не можна вважати ефективним. Виробничі потужності харчової промисловості використовуються на 1/3; на 1 грн. вартості основних виробничих фондів виробляється тільки 0,66 грн. продукції.

Вагомим складником ефективного розвитку харчових галузей є їх раціональне розміщення або територіальна організація. У Херсонській області вона має ряд специфічних рис. По-перше, насамперед, виділяються райони, в яких виробництво товарів народного споживання представлено виключно харчовими галузями - 12 районів з 19 (рис. 1). У м.Херсоні, Генічеському, Цюрупинському, Каховському, Голопристанському, Бериславському районах цей показник становить 56,9 - 88,3%. І тільки у Білозерському районі обсяг продовольчої продукції трохи перевищує 22,0% у загальній структурі виробництва товарів народного споживання. Така глибока спеціалізація області на виробництві продуктів харчування свідчить не тільки про важливе значення галузі в економіці, але й у вирішенні соціальних та економічних проблем.

Відзначимо, що 59,6% обласного виробництва продовольства зосереджують м. Херсон та Каховський район. Високою є концентрація виробництва в Скадовському та Генічеському районах (15,9%). Ще 17,2%, його обласного виробництва зосереджують Бериславський, Великолепетиський, Каланчацький, Новотроїцький, Чаплинський. На решту 10 районів припадає лише 7,3% загального виробництва продовольства.

Не менш значні територіальні диспропорції спостерігаються у середньодушовому виробництві продовольства. За цим показником було визначено 4 групи районів: найбільшого середньодушового рівня виробництва (250-400 грн./чол.); середнього (100-200 грн./чол.); недостатнього (3-60 грн./чол.); мінімального або абсолютно недостатнього (3,0-7,8 грн./чол.) – Білозерський і Нововоронцовський райони.

Виробництво харчової продукції в розрахунку на одиницю території також відрізняється значною диференціацією. Від 1300 до 200000 грн./км² виробляється у Скадовському, Каховському районах та м. Херсоні; 3500-8000 грн./км² – у Бериславському, Великолепетиському, Генічеському, Каланчацькому, Чаплинському, Ново-

троїцькому; 1000-2500 грн./км² – у Верхньорогачицькому, Високопільському, Іванівському, Нижньосірогозькому, Цюрупинському; до 10000 грн./км² – у Білозерському, Великоолександрівському, Голопристанському, Горностаївському, Нововоронцовському районах. Таким чином, встановлені диспропорції свідчать про значні резерви ефективного розвитку переробної промисловості, оскільки агро-ресурсний потенціал, розміри території, сировинна база є абсолютно порівняльними.

Соціальну ефективність функціонування харчової промисловості характеризує рівень продовольчої забезпеченості та рівень задоволення потреб населення у продуктах харчування по відношенню до науково обґрунтованих норм. Відзначимо, що в обсязі продовольчих товарів, які пропонуються на обласному споживчому ринку, продукція обласного виробництва досягає 75,0%. У структурі роздрібного товарообігу продовольчі товари займають 52,0%. За рахунок власного виробництва Херсонщина взмозі забезпечити потреби у м'ясі з перевищенням 10,9 тис.т; картоплі – 48,2 тис.т; овочах – 278,2 тис.т; фруктах і ягодах – 22,4 тис.т; олії – 7 тис.т; хлібопродуктах – 32,5 тис.т. Натомість незабезпеченим є споживання молока – на 67,7 тис.т, яєць – 158,9 млн. шт. З інших регіонів повністю забезпечуються потреби в цукрі – 27,6 тис.т.

Для населення Херсонщини характерні дещо вищі показники споживання продуктів харчування на фоні середніх в Україні, особливо овочів і баштанних (на 62,2 кг), фруктів і ягід (на 13,7 кг), хліба і хлібопродуктів (на 19,9 кг). Це пояснюється, насамперед, спеціалізацією області на цій продукції; жарким літнім кліматом, коли в харчових раціонах об'єктивно переважає вживання плодоовочевої продукції. Разом з тим порівняно з 1990 р. у 1999 р. скоротилося споживання м'яса – на 42,1%; молока і молокопродуктів – на 34,6%; яєць – на 33,1%; риби – на 74,5%; олії – на 37,2%; цукру – на 38,1%. Натомість виросло споживання фруктів і ягід – на 44,8%; хліба і хлібопродуктів – на 5,9%, картоплі – на 8,2%. Проте найбільші відхилення від оптимальної фізіологічної норми (табл. 2) маємо у споживанні молока і молокопродуктів (-40,3%); риби і рибопродуктів (-63,8%); фруктів і ягід (-32,0%); картоплі (+50,2%); хлібопродуктах (+55,5%); овочах і баштанних (+46,4%). При цьому м'ясо, молоко та риба покривають тільки 23,7% енергії у раціонах харчування. Таким чином, соціальна пристосованість населення, традиції у харчуванні створили додаткові можливості в особистому споживанні, насамперед, продукції рослинного походження.

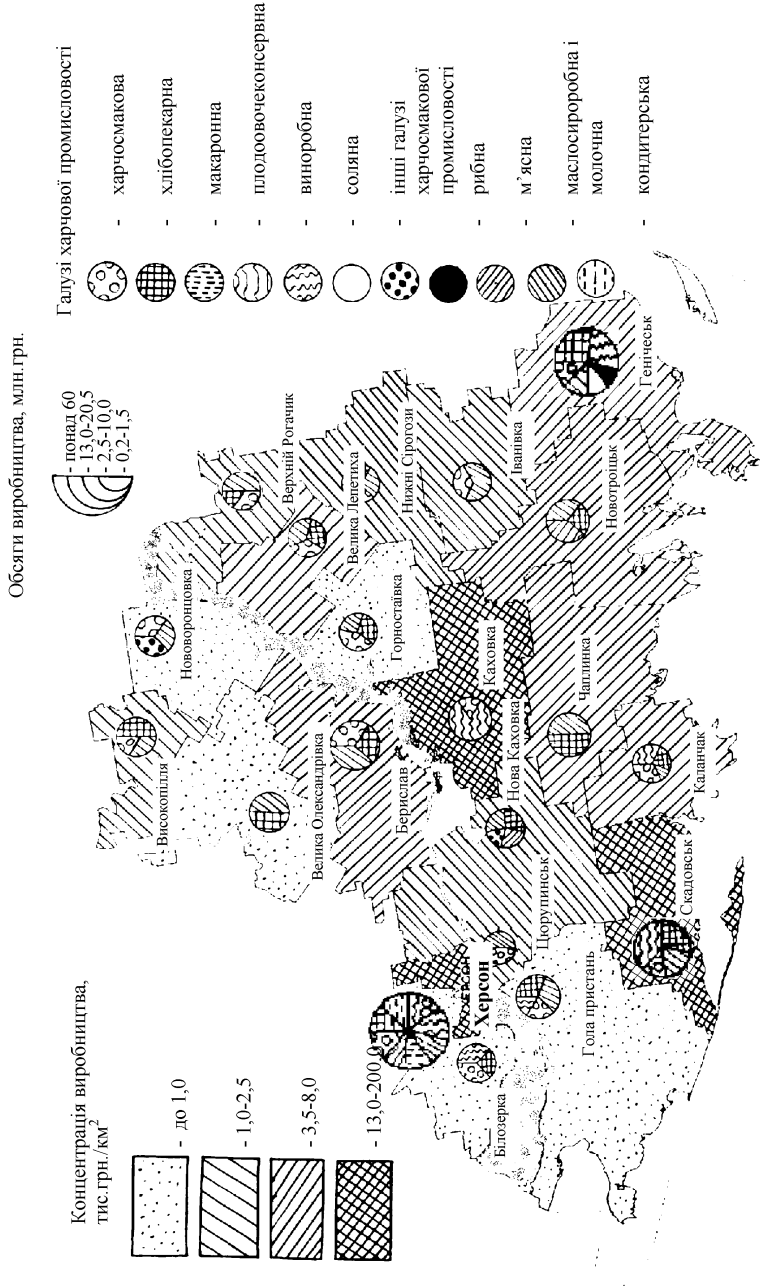

Рис. 1 Ефективність територіальної концентрації харчової промисловості Херсонської області

Таблиця 2 – Ступінь задоволення фізіологічних потреб населення в продуктах харчування в розрахунку на одну людину по Херсонській області за 1999 р.

Продукти харчування	Фізіологічна норма споживання, кг	Фактичне споживання, кг	Фактичне споживання у % до фізіологічної норми	Відхилення фактичного споживання від фізіологічної норми	
				кг	%
М'ясо і м'ясні продукти	45,4	41,5	91,4	-3,5	-7,7
Молоко і молочні продукти	353,3	211,0	59,7	-142,3	-40,3
Яйця, шт.	246,2	162	65,8	-84,2	-31,2
Риба і рибні продукти	14,1	5,1	36,2	-9,0	-63,8
Цукор	26,8	31,5	117,5	+4,7	+17,5
Олія	7,1	9,1	128,2	+2,0	+28,2
Картопля	90,1	135,3	150,2	+45,2	+50,2
Овочі і баштанні	106,7	156,2	146,4	+49,5	+46,4
Фрукти і ягоди	61,3	41,7	68,0	-9,6	-32,0
Хлібні продукти	93,8	145,9	155,5	+52,1	+55,5
Загальна калорійність (ккал)	3200	2644	82,6	556	17,4

Поряд з цим харчові раціони сімей з різним середньодушовим сукупним доходом значно відрізняються між собою. У найбідніших та бідних сім'ях і навіть середнього рівня достатку переважає вуглеводнева модель харчування.

Тільки у сім'ях з середньодушовим прибутком 80,0 грн. і більше харчування відповідає науково обгрунтованим рекомендаціям. Відзначимо, що важливе значення має якість харчової продукції та її екологічні характеристики. У середньому 20,0-25,0% із перевірених зразків продуктів не відповідають вимогам їх стандартів. Негативно впливає на якість та екологію продовольчих товарів використання пластикової тари, вакуумних упаковок; харчових барвників і консервантів. Тому важливого значення набувають заходи, спрямовані на екологізацію харчових галузей, в т.ч. постійний контроль за якістю готової продукції.